

„...ISTEN IRGALMA SAJNOS TOVASZÁLLT.”

Szekérvár alkalmazása Győr mellett?

A szekérvár¹ alkalmazását hagyományosan a középkorhoz szokás kötni. Ez nem véletlen, hiszen a magyar hadtörténelem legemlékezetesebb példáinak egyike a muhi csata, ahol IV. Béla a seregének javával szekérvárba húzódott, illetve a várnai csata, ahol Hunyadi János kormányzó huszita hatásra ugyanezt tette. Mindkét példa középkori, azonban a módszer alkalmazása, úgy fest, azután sem merült feledésbe.

Erre utal az alább bemutatandó konkrét eset 1577 augusztusából, amikor az eszközt császári-királyi csapatok alkalmazták a csatateren az oszmán lovasság ellen. A rendszeresnek mondható határvillongások sorából kiemelkedett a szóban forgó összecsapás: a győri helyőrség tekintélyes részét kelepcébe csalták a székesfehérvári Ali bég csapatai. Az ügy az Udvari Haditanácsig jutott, ahol vizsgálóbizottság felállítását rendelték el, amely az esettel foglalkozott, jegyzőkönyvet² vett fel, és az abban foglaltak alapján az udvar jóváhagyta 20 db harci szekér (*Streitwagen*) beszerzését Győr számára.

Gecsényi Lajos igen alaposan megvizsgálta az esetet *A végvári harcok taktikája* című cikkében.³ Érezhetően az események minél pontosabb rekonstruálása volt a fő célkitűzése, illetve az incidens belpolitikai és diplomáciai következményeinek vizsgálata. Az események hadtörténeti vonatkozásainak, a harci szekér alkalmazási módjának elemzése viszont nem történt meg.

Voltak, illetve vannak még szerzők, akik érintették a témát,⁴ de az eszköz és a hozzá kapcsolódó eljárás elmélyültebb vizsgálatára ők sem vállalkoztak. Jelen cikk célja éppen annak megválaszolása, hogy az ominózus napon miként használták a harci szekereket?⁵

Kutatástörténet

Tudomásom szerint az első szerző, aki az ütközettel foglalkozott Gömörly Gusztáv cs. és kir. őrnagy, hadtörténész volt.⁶

¹ A leggyakrabban előforduló korabeli kifejezés még latin szövegek környezetben is a német *Wagenburg*. Olyannyira, hogy az angolszász szakirodalom mai napig gyakran szintén ezt használja a *Wagon fort*, illetve *Wagon fortress* helyett.

² *Grüntliche Erkundigung*, Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Ungarische Akten (a továbbiakban: ÖStA HHStA UA) Fasc. 111. Konv. B.

³ *Gecsényi* 2008

⁴ Lásd a kutatástörténetet.

⁵ Szeretnék köszönet mondani Domokos Györgynek a fordítás és a cikk megírása során nyújtott segítségéért, valamint Veres Violetának szintén a szöveg fordításáért. Segítségük nélkül jelen munka nem készülhetett volna el.

⁶ *Gömörly* 1885.

A török határvidék erődítményeit vette sorra, és ismertette azok helyőrségét, illetve annak összetételét. Győrnél a következőt jegyezte meg: „Győr városnak 400 magyar lovasa, 300 hajdúja, 2 *Fähnlein*⁷-nyi gyalogosa (700 fő), 100 német gyalogosa és 20 harci szekere volt.”⁸

Kurt Wessely tanulmányában⁹ az 1577-es eseményekkel csak érintőlegesen foglalkozott, de kiemelt egy „hadtörténeti kuriózumot”, mégpedig a harci szekér alkalmazását. Kifejtette, hogy ezt a gyalogság bevetésekor javasolták használni. Húsz ilyen eszközt *Doppelhacken*ekkel¹⁰ felszerelve őriztek is a fegyvertárban.¹¹ Valószínűsíthető, hogy Wessely Gömörlytől vette át az alkalmazási mód leírását, mivel ott a *Streitwagen* kifejezéshez tartozó lábjegyzetben ugyanezek az információk olvashatók.

Az esettel magyar nyelven először, tudomásom szerint Takáts Sándor foglalkozott monográfiájában.¹² A szerző a győri fiaskót csak nagyon röviden érintette, és felfedezhetők megalapozatlan hitelességű állítások is.¹³

Az eseményeket tehát Gecsényi Lajos elemezte a legalaposabban: az incidens (bel)politikai, illetve diplomáciai következményeit ismertette. Igaz, hogy a technikátörténeti vonatkozásokkal csak röviden foglalkozott, de így is érezhető, hogy az alkalmazás kapcsán hatott rá Wessely, illetve Gömörly leírása: „20 – szakállas puskákkal felszerelt – kocsi (*Streitwagen*) beszerzését, és a hadszertárban való készenlétben tartását javasolták. Ezeken a kocsikon szükség esetén (...) a gyalogságot fedező puskásokat lehetett az ellenségre a városból kiküldeni. Veszélyhelyzetben láncokkal összekapcsolva szekérvárat alkothattak.”¹⁴

Az esetről Pálffy Géza is említést tett monográfiájában, bár csak nagyon röviden, a munka alapvető célja ugyanis a győri főkapitányság történetének bemutatása volt. A szerző hosszabban értekezett a 16. század utolsó harmadában alkalmazott fejlesztésekről, illetve a város helyőrségének összetételéről. Ezen a ponton megjegyezte: „Mindezek mellett konkrétan a portyázó ellenséggel szemben 20, szakállas puskákkal felszerelt harci szekér beszerzését is szorgalmazták, hiszen ezek kiválóan alkalmasak voltak arra, hogy róluk a törökök ellen az erődvárosból kivonult gyalogságot tűzfegyverekkel fedezhessék. Vészhelyzetben pedig szekérvárrá összekapcsolva a szekerek a bekerített katonaságnak a felmentő csapatok megérkezéséig lehetőséget adtak az ellenállásra.”¹⁵

⁷ Nagyjából a mai zászlóaljnak megfeleltethető, de annál nagyobb (kötetlen) létszámú taktikai egység. *Bagi* 2001. 403. o. és *Bagi* 2013. 41. o.

⁸ *Gömörly* 1885. 163. o.

⁹ *Wessely* 1976.

¹⁰ A korban a feltámasztást igénylő, várharcknál használt, nagy kaliberű szakállas puskákat jelöli. *Kelenik* 1988. 486. o.

¹¹ *Wessely* 1976. 47. o.

¹² *Takáts* 1908.

¹³ Például egy helyütt azt írja: „A parasztok azt beszéltek, hogy hétszáz török Nyúl falu vidékét rabolja.” Uo. 38. o. A vallomásokból azonban egyértelműen kitűnik, hogy eleinte még egyáltalán nincsenek pontos, egybehangzó információk a portyázó török lovascsapat létszámáról.

¹⁴ *Gecsényi* 2008. 336. o.

¹⁵ *Pálffy* 1999. 169. o.

Végezetül lássuk a forrásdokumentum létrejöttének következményeit. Ahogy arra a bevezetőben utaltam, a bécsi Udvari Haditanács az eset után vizsgálobizottság felállítását rendelte el. Feladatuk „... a csatatéren történetek felvázolása volt. A kirendelt biztosok két hét alatt elvégezték munkájukat, és hetvenkét oldalas jelentésük már 1577. augusztus 22-én megérkezett az Udvari Haditanácshoz.”¹⁶

A helyszín

A tárgyalt események Győr 15–20 km-es körzetében játszódtak le, jellemzően sík területen, amelyet északról és északnyugatról a Mosoni-Duna és a Duna folyók határolnak. A síkságból egyedül a várostól délkeletre található Sokorói-dombság emelkedik ki, ahol a kelepcét a török csapat felállította, s amelyet a 16. században (is) szőlőművelésre használtak. Légvonalban kb. 85 km-re fekszik Székesfehérvár, a Budai vilajet egyik akkori szandzsák-központja. A jegyzőkönyvben szereplő helységek ma is léteznek önálló településként,¹⁷ vagy Győr részeként.

A szereplők

Az események idején a győri végvidéki főkapitány és ezáltal a helyőrség parancsnoka (*Grenzoberst in Raab und dahin inkorporierten Grenzen*) Karl Ludwig von Zelking volt. 1577 májusától töltötte be a pozíciót a katonai közigazgatási terület élén.¹⁸ 1575-től az alsó-ausztriai rendek által kiállított lovascsapatok főkapitánya, de a végvidéknek ezen a szakaszán korábban még nem szolgált.¹⁹

A főkapitány-helyettes (*ungarischer Obertleutnant in Raab*) 1561 és 1580 között (orbovai) Jakosith Ferenc,²⁰ a várban szolgáló 200 huszár kapitánya Gregoróczy Vince voltak. Zelkinggel ellentétben ők ketten régóta szolgáltak a térségben. 1574 és 1575 között pedig ideiglenesen ők ketten látták el a főkapitányi teendőket, majd 1577-ben Zelking hirtelen halála után, augusztus végétől újra ők kapták a feladatot.²¹ Gregoróczy 1552 óta „bizonyos számú könnyűlovas kapitánya Győrött.”²² 1588 áprilisa és novembere között (egyedül) látta el a tisztségébe már kinevezett, de még távol tartózkodó Ferdinand Graf zu Nogarol főkapitány feladatait, aki 1590-től egészen az 1592-ben bekövetkezett haláláig töltötte be a főkapitányi pozíciót.²³

¹⁶ *Gecsényi* 2008. 334. o.

¹⁷ Csanak ma Ménfőcsanak, Ság ma Győr-ság, Nyúl és Gyirmót ma is ezt a nevet viselik. Szentiván és Kismegyer ma győri városrészek.

¹⁸ *Pálffy* 1997. 276. o.

¹⁹ *Pálffy* 1999. 185. o.

²⁰ *Pálffy* 1997. 277. o.

²¹ Uo. 276. o.

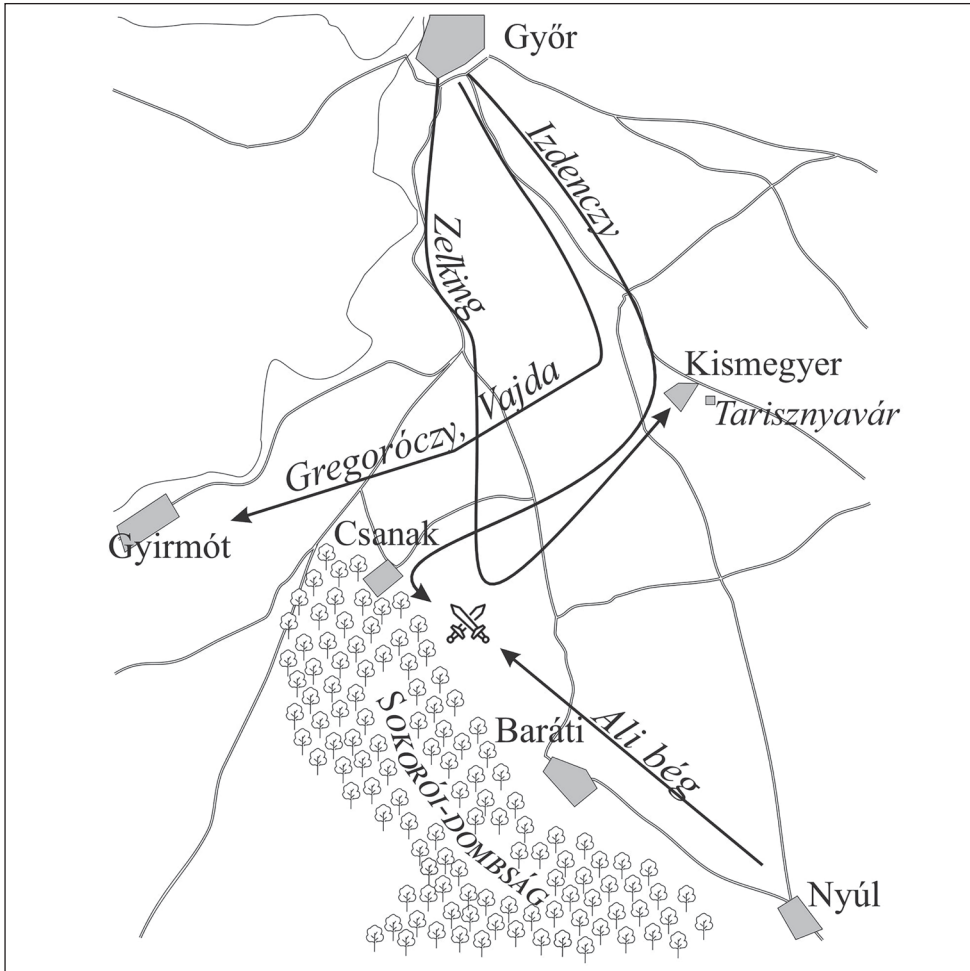
²² *Pálffy* 1999. 245. o.

²³ *Pálffy* 1997. 276. o.

A gyalogság felett parancsnokló Izdenczy Péter katonai előéletéről nincs információ.

A felderítést végző (lásd lentebb az eseményleírásnál) Vajda Kristóf ekkor még feltehetően a pályája elején járhatott, mivel 1577 előtt egyetlen forrásban sem szerepel a neve. Később, a tizenöt éves háború idején már tatai várkapitány volt.²⁴

Ami a helyőrség legénységi állományát illeti, 1576-ban az összlétszám mintegy 1600 főt tett ki. Ezt három német *Fähnlein* (valamivel több, mint 950 fő), valamint 320 magyar gyalogos és 401 lovas adta. 1577-re a létszám lecsökkent, de a szakirodalom még mindig legalább 1400 fő körülire teszi.²⁵

Hadi események Győr térségében 1577. augusztus 4-én

²⁴ Pálffy 1999. 212. o.

²⁵ Gecsényi 2008. 327. o.

Az események

1577. augusztus 4-én vasárnap a reggeli órákban egy környékbeli paraszt hírt hozott arról, hogy néhány török lovas látott a közeli Nyúl falu határában. Ők a székesfehérvári Ali bég által a környéken összevont lovas csapat tagjai voltak, akiket martalékul küldtek ki egy közeli szőlőhegyre.

Zelkingnek jelentették a dolgot, de mivel éppen templomba igyekezett, helyettesére, Jakosith Ferencre bízta az ügyet,²⁶ aki 32 lovas vezényelt ki.²⁷ Zsákmány reményében azonban jóval többen vonultak a város falain kívülre, de a győri helyőrség két legmagasabb beosztású katonai vezetője az események kezdetekor nem tartózkodott a helyszínen. Megjegyzendő, hogy Zelking és Jakosith a protokoll szerint jártak el: a jelentés valóság tartalmának kivizsgálása nem igényelt sem parancsnoki, sem parancsnok-helyettesi jelenlétet. A hír néhány kósza lovasról szólt, így a 32 fős csapat kiküldése a tények ismeretében jogosan tűnhetett elegendőnek. (Az már más kérdés, hogy milyen fegyelmi állapotok között fordulhatott elő, hogy a helyőrség katonái mégis százával indultak a helyszínre.)

A városon kívül Gregoróczy Vince irányította a „műveletet”, tehát tartózkodott kint egy tapasztalt parancsnok, viszont ő sem rendelkezett sokkal több érdemi információval. Épp ezért hadnagyát, Vajda Kristófot felderítésre küldte ki Csanak és Gyirmót irányába.²⁸ Ezzel akaratlanul a bég tervének megfelelően cselekedett: lovasainak erejét megosztotta.

Eközben Izdenczy Péter vezénylete alatt mintegy 300 magyar gyalogos, illetve körülbelül 25 német lövész gyülekezett Csanak közelében.²⁹ Gregoróczy parancsára előbb Győrújbarát (akkori nevén Baráti), majd a Kismegyer közelében álló, Tarisznyavárnak nevezett őrház irányába indultak el, mivel itt a hírek szerint törököket láttak.³⁰

A kismegyeri előrenyomulás alatt zárult be a bég csapdája: 500-700 török lovas rontott Izdenczy embereire. Az alakulat patthelyzetbe került: a csapat a Csanak határában lévő sáncok közé³¹ szorult be, ahonnan valószínűleg nem tudott kitorni, és segítség nélkül utolsó szálig odavesztek volna.³² Eközben az éppen templomban levő főkapitány értesült az eseményekről, és nem habozott: „... Saját maga személyesen vezetett ki [a helyszínre] 600 német

²⁶ Aki ráadásul ekkor betegen feküdt. *Grüntliche Erkhundigung*, fol. 32r.

²⁷ *Grüntliche Erkhundigung*, fol. 39v.

²⁸ Uo. fol.33r., fol. 44v.

²⁹ Uo. fol. 41v.

³⁰ Uo. fol. 33r-33v.

³¹ Uo. fol. 41r. A sáncok Habsburg Miksa császár 1566-ban felállított táborainak maradványai voltak. *Gecsényi* 2008. 331. o.

³² A csapdába esett gyalogságnak valószínűleg voltak tűzfegyverei, szemben az oszmán lovassággal, akiket ekkor még nem szereltek fel ilyen eszközökkel. (*Kelenik* 1991b. 48. o.) Meglepetésszerű támadásukkal azonban megfordultak az erőviszonyok: a sarokba szorított csapat, aligha tudott akár egy szabályos sortűzet is leadni. Az a pár körbe állított szekér pedig vajmi kevés védelmet nyújthatott. Izdenczy embereinek állapotára tett utalása [*Grüntliche Erkhundigung*, fol. 42r.] is ezt támasztja alá, tehát nagyon valószínű, hogy a lovasok elkezdték felőrölni őket.

lövészt,³³ 400 lovas és magyar gyalogost valamint néhány löveget.”³⁴ Azonnal beavatkoztak a harcba, felmentették a gyalogság maradványát és végül együttes erővel elérték az őrházat, az egyetlen kivitt harci szekeret viszont kénytelenek voltak hátrahagyni.

Bár a főkapitány nagyon hősiiesen viselkedett,³⁵ a veszteségek igen nagyok voltak: Jakosith Ferenc 163, Izdenczy Péter 165 főnyi veszteségről tudott,³⁶ Geccsényi ugyanakkor együttesen 236 főre becsülte ezt a számot a fogságba esettekkel együtt,³⁷ nem számítva a kivonuló „civiliket”.

Ez eléggé súlyosnak mondható, mivel a teljes helyőrség 16%-a veszett oda – békeidőben.

*A vallomások tartalma a kor harci szekér és szekérvár alkalmazásra
vonatkozó szakirodalmának kontextusában*

A dokumentum összesen negyvennégy vallomást tartalmaz. A műveletben részt vevő vezető beosztású katonák nagy része túlélte az akciót, (mint pl. Gregoróczy Vince vagy Izdenczy Péter), ideértve Zelkinget, aki ugyan átvészelte az összecsapást, de még a vallomástétel előtt hirtelen meghalt.

A jegyzőkönyv a szekér használatára vonatkozóan kevés, de lényeges, fontos információt tartalmaz. Összesen tizenötön tesznek említést a szekerek bármiféle jelenlétéről, de nem mindegyik „katonai célú” felhasználást jelöl. A szövegből kitűnik, hogy az események részletezésekor a *Gutschi* és *Wagen* kifejezéseket használják a vallomástevők, akik valószínűleg két különböző, felépítésében eltérő járműtípus értettek ez alatt. *Gutschi*, illetve *Gutschi und Wagen* (sic!) alakban az oszmán lovasokról hírt hozó parasztember szekereire,³⁸ valamint a gyalogságot a harcok megkezdése előtt a helyszínre szállító eszközökre³⁹ utaltak, a *Wagen* kifejezést pedig következetesen a szakállasokkal ellátott járműre alkalmazták. Ez valószínűleg annak tudható be, hogy a 16. század utolsó harmadára már elterjedt a szekerekhez képest könnyebb szerkezetű, személy és áruszállításra egyaránt használt *kocsi*, ami német szövegkörnyezetben *Gutschi*, *Gotschi* és *Gotschiwagen*ként [’kocsiszekér’] rendszeresen felbukkant.⁴⁰ Mivel a *Gutschi und Wagen* kifejezés egyetlen járművet takar, meglátá-

³³ A szövegben szó szerint a *schütz[en]* kifejezés szerepel. „A XVI. század második felében a gyalogos katona értelemben használt Landsknecht elnevezés eltűnt, s helyette a Schützen (lövész), illetve a Spiesser (pikás) kifejezések váltak elterjedté.” *Kelenik* 1991a. 116. o.

³⁴ *Grüntliche Erkhundigung*, fol. 51v.: „Er sey selbsten personlich da vnnd hab 600 teutsch schütz[en], 400 pferdt, vnnd vngerisch fusskhnecht vnd etlich stückhl auf werden.” A szövegben a *Stückeln* alak szerepel, amin kis kaliberű – 1-3 fontos (1 font kb. 0,56 kg) – lövegek értendők. *Domokos* 1984. 129. o.

³⁵ Izdenczy vallomásának vonatkozó részét lásd *Grüntliche Erkhundigung*, fol. 42r.

³⁶ Uo. fol. 32r., 40v.

³⁷ *Geccsényi* 2008. 332. o.

³⁸ *Grüntliche Erkhundigung*, fol. 34r, fol. 56v.

³⁹ Uo. fol. 46r.

⁴⁰ *Domanovszky* 1917. 72. o. és *Tarr* 1968. 176. o.

som szerint itt is egy 'kocsiszekérrel', azaz egy könnyebb szerkezetű, „civil” járművel állunk szemben.

Annyi biztos tehát, hogy az eszközt többféle módon is felhasználták „katonai célokra”: *személyszállító eszközként, harci szekérként*, vagy pedig – legalábbis némelyik beszámoló alapján – *a szekérvár részeként*. A felsoroltakból az alábbiakban az utóbbi kettővel fogok részletesebben foglalkozni.

Harci szekér

Középkori (kelet-közép)-európai viszonylatban a szállítójárművek katonai célokra való felhasználásának csúcsát a husziták harci szekerei, illetve az azok bevonásával felállítható szekérvárak képezték.⁴¹ Ezt a csúcst a korabeli tüzéség, a gyalogság és a szekerek harcának és mozgásának összehangolásával érték el.⁴² Az eszköz és a hozzá kapcsolódó alkalmazási mód, vagyis a szekérvár Hunyadi János és Mátyás király idejében a Magyar Királyság hadseregébe is tartósan átkerült.⁴³

Tudjuk tehát, hogy mikortól képezte részét a haderőnek, de hogy meddig, azzal a magyar történettudomány mindeztidáig nemigen foglalkozott. Ez valószínűleg annak tudható be, hogy a győri példán kívül nincs tudomásunk más 16. századi kárpát-medencei esetről, ahol a hirtelen kialakuló összecsapásban a résztvevő felek bármelyike, egy a csataterén sebtében felállított szekérvárra támaszkodva, illetve harci szekerek bevonásával vívta meg a harcot.⁴⁴

Jelen munkában a könnyebb átláthatóság kedvéért a *Streitwagen* és harci szekér kifejezések egymás megfelelőiként használatosak. Mint ahogy az lentebb olvasható lesz, ebben az összecsapásban az eszköz tisztán elkülöníthető a nem katonai felhasználású járművektől és a felhasználás módja is könnyen azonosítható: tűzfedezet biztosítása, ezáltal a harc megvívásának elősegítése.

Tágabb kontextusban a probléma azonban jóval összetettebb. A félreértések elkerülése végett szükségét érzem tisztázni, hogy a forrásokban előforduló szekérelnevezések milyen járműveket takarnak.

Közép- és Kelet-Európa harcterein a 15. és 17. század közötti időszakban rendeltetésüket tekintve két járműtípus különböztethető meg: egy málhaszállításra használt eszköz, illetve

⁴¹ A husziták szekérvárainak egyik nagy előnye, hogy az alakzat könnyen megbontható és mozgatható volt, emiatt többek voltak, mint egyszerű erődített táborhelyek.

⁴² *Tóth* 1916. 279. o.

⁴³ A témáról bővebben lásd: *Tóth* 1916. és *Tóth* 1918. Cseh szakirodalomban *Durdík* 1953. Újabbban *B. Szabó* 2014., ill. *Tóth* 2017.

⁴⁴ 1526-ban a mohácsi vereséget követően a lakosság az ország több pontján – pl. Pilismarótnál – szekérvárakba húzódott. Ezek azonban az oszmán erők támadása *előtt* kialakított megerősített táborok voltak. Az 1691-es szalánkeméni és 1697-es zentai csatában a török csapatok ugyan a sáncokat szekerekkel erősítették meg, de itt is mindkét esetben a csatára tett előkészületek részeként felállított védművekről volt szó.

egy a harc megvívását segítő típus. Mindkettő eleget kellett tegyen bizonyos kívánalmaknak, mint pl. nagy és széles kerek, ⁴⁵ de mivel utóbbira került valamilyen lőfegyver – legalább egy nagyobb űrméretű kézi tüzesszköz –, ezért a szekérderekek vagy legalább a szekéroldalakat úgy kellett kialakítani, hogy a fegyver feltámasztható és használható legyen.

Az olyan kifejezések mögött, mint a *Speisewagen* vagy *Fuhrwagen* ⁴⁶ viszonylag könnyen azonosíthatók az első csoportba tartozó, élelmet és különféle hadfelszerelési tárgyakat szállító szekerek.

A *Streitwagen* kifejezés az előbbiekkal ellentétben igencsak félreérthető. Noha a korabeli hadirendtartásokban is rendre megjegyzik, hogy kell legyen rajta, illetve hozzárendelve valamilyen tüzfegyver, a harc megvívásába szánt szándékkal *nem* vonták be, „csupán” a szekérvár részeként szolgálta az erődített tábor védelmét. ⁴⁷ Ez a felhasználási mód jelenik meg a 16. századi katonai szakirodalomban is. Lazarus von Schwendi *Kriegsdiskurz* című munkájában a *Wagenburgmeister* feladatainak és hatáskörének ismertetésénél említette a „harci szekereket szakállasokkal” (*Streitwägen mit Doppelhacken*). Az eszköz külsejét, felépítését nem részletezte, de javasolta, hogy „...húsz vagy harminc szekerenként egy vagy két ilyen Streitwagen álljon”. ⁴⁸ A kontextusból tehát egyértelműen kiderül, hogy nála a jármű a szekerekből alkotott védmű részeként tudott eredményesen funkcionálni.

A cseh szakirodalom egy korabeli cseh nyelvű forrásra alapozva olykor a *krajný vůz*, vagyis *szélső szekér* kifejezést használja azokra az eszközökre, amik csata közben egy alakzat részeként tűzfedezet biztosítására és helyváltoztatásra egyaránt képesek voltak. ⁴⁹ A nevért onnan kapta, hogy a szekérváron és menetoszlopon belül egyaránt a külső védvonalban kapott helyet. ⁵⁰ A korabeli német szerzők nyomán a szakirodalom olykor ezeket is *Streitwagen*nek nevezi. ⁵¹

Streitwagen alatt tehát 15–17. századi viszonylatban olyan kis űrméretű tüzesszközzel felszerelt szekér értendő, amit – az adott hadi kultúrától függően – vagy egy szekértábor részeként védelmi célokra, vagy pedig a harctéren tűzfedezet biztosítása végett használtak. Az említett időszakban a magyar *harci szekér* kifejezés jobb szó híján ennek a fogalomnak megfeleltethető.

Ami az eszköz kapcsán a jegyzőkönyvből kiderült, az elsöre a Schwendi-féle leírással cseng össze. A beszámolókból kivétel nélkül Zelking helyszínre érkezésekor említették először, és több-kevesebb részletességgel, de ugyanaz a jellemzés ismétlődik: *szekér, rajta több szakállas puskával*.

⁴⁵ *Řád vozový rytířů Německých ze dne 19. dubna 1433*. A forrást közli: Toman 1898. 421. o.

⁴⁶ *Řád vozový rytířů Německých ze dne 19. dubna 1433*. (*Speiseweyen* illetve *Fuhrweyn* alakokban.) Közli: Toman 1898. 421. o. és Fronsperger 1596. 47v.

⁴⁷ *Usnesení normberské ze dne 23. dubna 1428 o šikování vozu*. A forrást közli: Toman 1898. 402. o.

⁴⁸ Schwendi 1592. 168. o.

⁴⁹ Lásd pl. Durdík 1953. 91. o.

⁵⁰ Svejkský 1952. 52. o.

⁵¹ Lásd pl. Tresp 2004. 396. o.

Benedetto Malatesta lovaskapitány volt az, aki Zelkinggel együtt érkezett ki lövészek élén, azonban már csak akkor, amikor a bég csapdája bezárult. Neki (elvben) pontosan kellett látnia, tapasztalnia, hogyan használják ezt az eszközt, mivel valószínűleg mellette, vagy a közelében lovagolt ki. Miután elmondta, hogyan vonult ki a felmentő csapat, részletesen ismertette milyen utasításokat adott Zelking: „Azután a főparancsnok úr a szekérhez jött, és ahogy meglátta, hogy a törökök a mi katonáinkra támadnak, megparancsolta, hogy a szakállasokból tüzeljenek az ellenségre, ami megtörtént, és [ez] a törököket egy kicsit szétugraszította. A főkapitány úr megparancsolta, hogy a szakállasokat gyorsan töltsék újra.”⁵²

Thoman Fölgenstainer közkatona Malatesta parancsnoksága alatt érkezett ki a csataterre és megerősítette, sőt pontosította előjárója beszámolóját. „Azt mondta, hogy a főkapitány úr a szekérével, amelyen hét szakállas puska volt, nagy sebességgel egy dombra mentek ki...”⁵³ Gregoróczy ötlete alapján tehát Zelking egy magaslatra vonult, hogy csapataik egyesüljenek, de ahogy megérkezett oda, már fordulhattak is vissza, mivel a törökök azonnal rájuk támadtak.⁵⁴ Zelking kénytelen volt utasítást adni a visszavonulásra. Ahogy Fölgenstainer fogalmazott: „Látta, hogy Isten irgalma sajnos tovaszállt.”⁵⁵

Gregoróczy Vince a művelet irányítójaként elvben alapos értesülésekkel rendelkezett az eseményekről. Az eszközök használatát illetően is fontos részletre világított rá, amikor elismételte Zelking parancsát: „A főkapitány azt mondta, hogy adjanak le három-négy lövést a törökökre a szekérről.”⁵⁶ Valószínűleg arról volt szó, hogy a török lovasokat akarta ezzel szétugraszítani.

Vajda Kristóf volt az a parancsnok, akit Gregoróczy Gyirmót és Csanak⁵⁷ környékére küldött ki felderíteni. Izdenczyék kivonulását nem láthatta, legfeljebb utólag értesült a dologról. Annyit tudott, hogy az események vége felé Zelking „egyetlen, szakállasokkal [felszerelt] szekeret hozott magával, [valamint] a lovasait is, és a szakállasokat az ellenségnek fordította és tüzet adott.”⁵⁸ A főkapitány kivonulásáról Szabó György, Vajda Kristóf beosztottja és Szabó Miklós a jegyzőkönyv szerint ugyanazt mondták: „eközben jött a főkapitány lovasaival és egy szekérral, rajta szakállasokkal, amelyekkel a törökök közé lövett.”⁵⁹

⁵² *Grüntliche Erkhundigung*, fol. 38r.: „... alsdann ist der herr obrist zum wagen khomen, vnnd wie er gesehen das die türckhen auf die vnnserigen her zue geruckht, hat er beuolchen, man sol die Toppelhackhen auf den Veindt loßbrennen, welches beschehen, vnnd sich die Türckhen ain wenig voneinander zertrent haben, vnd der herr obrist beuolchen man sol dieselben Toppelhäckhen balt widerunb laden.”

⁵³ Uo. fol. 63r.: „Sagt zey in vollem rennen mit des herrn obristen wagen darauf 7 Toppel hackhen gwöst, hinauß auf ein höhe khumen...”

⁵⁴ Uo. fol. 63r–v.

⁵⁵ Uo. fol. 63r–v.: „Er sehe wie es Gott erbarmt laider zuegehe,...”

⁵⁶ Uo. fol. 45v.: „Darauf der obrist gesagt, wol heer mit dem wagen 3 oder 4 schüß mit den Toppelhäckhen vnnder die Tirkhen thuen lassen.”

⁵⁷ Ma: Ménföcsanak.

⁵⁸ Uo. fol. 43v.: „... vnnder dessen sey der herr obrist khumen, vnd ainen wagen mit toppel hackhen mit sich bracht, auch seine pferdt vnnd toppelhaekhen auf die feindt gewendt und loßgebrent.”

⁵⁹ Uo. fol. 52r.: „In dem ist der obrist mit seinen pfärten, sambt ainem wagen, darauf er toppelhäckhen gehabt khumen, mit welchem er vnnder die türckchen schiessen lassen.”

Marthin Praisen vallomása utolsóként szerepel a jegyzőkönyvben. Szerinte Zelking pont azután avatkozott be a harcba, hogy: „miközben a huszárok hátráltak és megfutamodtak, a törökök lemészárolták a hajdúkat.”⁶⁰

Izdenczy Péter, a kivonuló magyar gyalogság parancsnoka kétszer hozta szóba a harci szekeret. Először, amikor a Zelking vezette erősítés megérkezett, és az eszköz kezelőinek azonnal tüzelésre és gyors újratöltésre adott parancsot, másodszer pedig a vallomása végén, amikor említést tett arról, hogy „a szekér mentette meg őt, különben ő is szerencsétlenségre jutott volna.”⁶¹

Összegezve a vallomásokat, kijelenthető, hogy noha úgy tűnhet, a Schwendi-féle leírásnak felel meg, nyilvánvaló, hogy felmentő csapat által kivitt eszköz mozgó lóállásként szolgált, ami inkább a huszita háborúkban elterjedt felhasználási módra hasonlíthatott. Az már más kérdés, hogy egyetlen jármű nem tudta ugyanazt a hatást kiváltani, mint egy több eszközből álló alakzat.

Szekérvár

A *szekérvár* fogalma a szakirodalomban többé-kevésbé tisztázott: *statikus* szekérfallal körülvett táborhely értendő alatta. Egységes definícióról nincs tudomásom, a Magyar Katolikus Lexikon meghatározása mindazonáltal összefoglalja a lényegét: „A szekérvár [...] védőfalként kör- vagy négyszög formában fölállított szekerek. Kialakításához a harcoló csapatokat követő szekereket használták. A szekérvár fölállítását követően a lovakat a belső védett területen helyezték el.”⁶² Jelen írás kapcsán ez még annyival egészíthető ki, hogy ha a táborhelyet körülvevő védművek kiépítése mállás szekerek vagy *Streitwagenek* beépítésével történik, helytálló a *szekérvár* (*Wagenburg*) elnevezés, függetlenül a formáció mozgathatóságának mértékétől. Ugyanakkor nem szabad szem elől téveszteni, hogy hatékonyságát tekintve különbségek voltak szekérvár és szekérvár között.

A modern szerzők külön szokták kezelni a *husziták* szekérvárait és egyfajta „mozgó erődként” utalnak rá. A megkülönböztetés jogos, hiszen középkori, illetve 15. századi (kelet-közép)európai viszonylatban jóval több volt ez, mint erődített táborhely. A huszita csapatok által alkalmazott szekérvár-taktika a mezei csaták megvívásánál megfigyelhető séma, amelyet majdnem minden esetben követtek. A harc kezdő szakaszában a hangsúly a védekezésen volt. A támadók sorait, akik kedvező esetben egyenetlen terepen arcból támadtak, igyekeztek tűzfegyvereikkel minél jobban megbontani és összekuszálni. Azokat, akik mégis eljutottak a szekérvár közvetlen közelébe, szálfegyverekkel igyekeztek harcképtelenné tenni. Mikor ily módon megakasztották a támadást, és kellőképp meggyengítették az ellenfél harci

⁶⁰ *Grüntliche Erkundigung*, fol. 67v.: „In dem die husärn gewichen, vnd flucht geben, die türckhen die heyduckhen, niedergehauen.”

⁶¹ Uo. fol. 42r.: „...der wagen hab jn erhalten sunst er auch in vngliekh khomen wer.”

⁶² <http://lexikon.katolikus.hu/S/szek%C3%A9rv%C3%A1r.html> (A letöltés időpontja: 2020. december 15.)

morálját, akkor megbontották oldalt a szekérvár falait, és lehetőség szerint mindkét oldalról szárnytámadást intéztek az ellenség sorai ellen. Ezen a ponton a felkelők kisszámú lovasságé volt a főszerep, miközben ügyeltek arra, hogy az ellentámadás során fedezni tudják a gyalogos csapatokat is. Ez rendszerint elérte a kívánt hatást; az ellenfél harci kedve végképp megtört, és megpróbált elmenekülni.⁶³ Ezen séma szerint zajlott le például az Aussig⁶⁴ melletti csata is 1426. június 16-án.⁶⁵

A 16. században az eljárás lengyel területeken tovább élt és fejlődött, amire több adat is fennmaradt. Például 1531. augusztus 22-én Obertynnél⁶⁶ a Petru Rareș (IV. Péter) vezette moldvai csapatok ellen vívott csatájában Jan Tarnowsky nagyhetman ezt a metódust alkalmazta.⁶⁷ A moldvaiak lovasrohamát megakasztotta a szekérfal mögül leadott sortűz, amire azok ugyancsak sortűzzel válaszoltak, patthelyzetet alakítva ki ezzel. A nagyhetman a szekértábor falán a már meglévő mellett egy újabb rést nyitattott, amelyen át a kivezényelt – kézi lőfegyverekkel ellátott – gyalogság kitört és egészen az ellenfél lövegeiig nyomult előre, miközben az ellentámadásba átmenő lovasság kivívta a győzelmet. A séma tehát ugyanaz volt, mint a huszitáknál – a „fegyvernem” akkori képességeihez alakítva.⁶⁸

Ugyanebben az időszakban a Kárpát-medencétől nyugatra a szekérvár nem képezte részét a harc megvívásának, csupán a táborhely megerősítése volt felállításának célja. Ennek saját metódusa volt, amellyel a korabeli szakirodalom nagyon alaposan foglalkozott, és amelyet a *Wagenburgmeister*nek kellett ismernie, illetve szükség esetén végrehajtania. Így például Wilhelm Dilich, aki *Kriegsbuch* című művében taglalta a *Wagenburgmeister* beosztását és a vele járó feladatokat,⁶⁹ vagy Leonhart Fronsperger, aki *Wagenburgk und die Feldlager* munkájában ennek kapcsán három különböző típusú szekérvárról értekezett (Halbrunde-, Oberlengten-, Cirkelrundten Wagenburg).⁷⁰

Az 1576–1577-es hadi tanácskozás jegyzőkönyvének lapjai arról árulkodnak, hogy a korabeli szakirodalom ajánlása a gyakorlatban is megjelent. Kassán 20 db *szekérvárhoz való falkonétát*⁷¹ vettek lajstromba (*falconetl zur wagenburg*),⁷² Győrben 20 db *szekérvárhoz való kis ágyút*⁷³ (*stückl auf redern zur wagenburg*),⁷⁴ Bécsben pedig 100 darab *szekérvárhoz való kis falkonétát* (*Klain falconetl zur wagenburg*).⁷⁵

⁶³ *Durdik* 1953. 141–142. o.

⁶⁴ Ma: Ústí nad Labem, Csehország.

⁶⁵ *Durdik* 1953. 172–173. o.

⁶⁶ Ma: Obertyn, Ukrajna.

⁶⁷ Bővebben lásd *Boldyrew* 2017. 118. o. Magyar szakirodalomban újabban *Szokola* 2019. 15. o.

⁶⁸ Bizonyítékként nem kezelhető, de figyelemre méltó párhuzam, hogy 1577-ben Győr mellett a török lovasság tudatosan csalta el a magyar huszárokat a gyalogságot szállító szekerektől.

⁶⁹ *Dilich* 1605. 55. o.

⁷⁰ *Fronsperger* 1596. 46r-54v. Bővebben a modern szakirodalomban lásd *Bagi* 2015.

⁷¹ Inventáriumokban kis kaliberű lövegekre használt elnevezés. *Domokos* 1984. 128. o.

⁷² Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Alte Feldakten (a továbbiakban: ÖStA KA AFA) 1577-13-2, fol. 208r.

⁷³ Lásd a 34. lábjegyzetet.

⁷⁴ ÖStA KA AFA 1577-13-2, fol. 218r.

⁷⁵ ÖStA KA AFA 1577-13-2, fol. 224r.

A fentiek fényében első pillantásra nem meglepő, hogy a Győr mellett lezajlott események kapcsán ketten is utaltak rá: a támadókkal szemben szekérvárat kialakítva próbáltak védekezni. Először Horváth Mátyás Gregoróczy hadnagyának vallomásában fordul elő, aki látta, hogy „[Gregoróczy] szekérvárat állított a német gyalogság köré, hogy a gyalogságot abba bevigye és egy ideig kitarson.”⁷⁶ Ugyanezt vallomása végén Gregoróczy is megerősítette.⁷⁷

Izdenczy Péter, aki a kezdetektől a harc „sűrűjében” volt, nem tett semmiféle utalást arra, hogy szekérvárat állíttatott volna fel, ami ellentmondani látszik Gregoróczy és hadnagya vallomásának. A vallomása védekezésről szóló részében azonban elmondta, hogy az egykor [ti. 1566-ban] Miksa császár által emelt tábor sáncai közé húzódtak be.⁷⁸ Véleményem szerint az ellentmondás feloldása abban áll, hogy a földhányások között a helyszínen lévő „civil” szállítójárművek⁷⁹ felhasználásával rögtönzött védművet értelmezték a többiek szekérvárként.

Az ominózus 1577. augusztus 4-i nap eseményeit összegezve elmondható, hogy a kudarc nem egyetlen döntésen, illetve tényezőn múlt. Zelkingnek „illett volna” személyesen foglalkoznia a reggel befutó jelentéssel, de a döntéshozatalt helyettesére hárította. A betegen fekvő Jakosith megtette az ésszerűnek tűnő intézkedést, és kiküldött egy csapat felderítőt, gondolván, hogy 32 lovas elég lesz néhány kőszta török ellen.

Ezek a döntések önmagukban még nem lettek volna végzetesek. Azután azonban, hogy a helyőrség egy része (néhány parancsnoki beosztású személyt is ideértve) a fegyelemre fittyet hányva utasítás nélkül vonult ki – meglátásom szerint –, a kudarc borítékolva volt. Zelking átlátva a kialakult helyzetet, megtette az egyetlen dolgot, ami lehetséges volt: megpróbálta valahogyan felmenteni a csapdába esett alakulatot, ami nagy veszteségek mellett ugyan, de sikerült.

Ami a harci szekeret illeti, egyetlen ilyen eszköz aligha változtatható érdemben az összecsapás végeredményén. Nem szabad ugyanakkor megfeledkezni a tényről, hogy ez az egy is hasznosnak bizonyult; Izdenczy szó szerint azt vallotta, hogy ez mentette meg az életét.

A szekérvár felállításával kapcsolatban a vallomások látszólag ellentmondanak egymásnak. Míg Gregoróczy Vince és egyik hadnagya azt állították, hogy a (német) gyalogság felállított egyet, addig Izdenczy Péter semmilyen említést nem tett erről. Az ellentmondás feloldását

⁷⁶ *Grüntliche Erkundigung*, fol. 55v.: „Gregorozkhy hab ain wagenburg vmb den teitschen knechte gemacht, das fueßuolckh darein, die sich darjnnen ain weil enthalten, gebracht.”

⁷⁷ Uo. 46r.

⁷⁸ Uo. fol. 41r.

⁷⁹ Gregoróczy a szekérvárnál a *Gutschi und Wägen* alakot használta, (*Grüntliche Erkundigung*, fol. 46r.) ami véleményem szerint *nem* katonai járművekre utal.

abban látom, hogy a sáncokból és szekerekből kialakított rögtönzött védmű a többiek szerint szekérvárnak minősülhetett.

Az eseményeket illetően még egy mozzanat magyarázatra szorul. A jelen írás elején bemutatott, a szakirodalomban többször visszaköszönő adat szerint 20 harci szekér beszerzését fogadta el az Udvari Haditanács, illetve olyan munka is van, amely szerint 1577-ben ennyi eszközzel már rendelkezett a vár. Az 1576–1577-es haditanácskozás jegyzőkönyvében is ugyanennyit – 20 – darabot találunk,⁸⁰ a főkapitány azonban csak egyet vitt ki. Erre valószínű magyarázat lehet, hogy a jegyzőkönyv egésze/vonatkozó része csak az év végén készült el,⁸¹ amikor az eszközök beszerzése már megtörtént.

Noha a tűzfegyverek rövid idő alatt kiszorították a hadszínterekről a harci szekereket és a szekérvárat,⁸² a Győr mellett 1577 augusztusában lezajlott véres összecsapás bizonyítja, hogy bizonyos területeken – ha az adott ellenfél katonáinak egyéni felszerelésébe a kézi tűzfegyver nem tartozott bele –, használatban maradhattak.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

*Grüntliche
Erkhundigung*

Grüntliche Erkhundigung andbescheibung wir sich den laindig Vaal vnnd Niderlag. So sich das 4 August 1577 Zuegetragen, Wen auch an ainen und dem andern Vrsachen seij, Wir hernach Vohe. ÖStA HHStA UA FASC. 111. Konv. B.

BIBLIOGRÁFIA

B. Szabó 2014.

B. Szabó János: A huszita hadviselés hatása és adaptációja Kelet-Közép-Európában. In: „Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris”. Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából. Szerk. *Bárány Attila – Pószán László*. Debrecen, 2014. 432–441. o.

⁸⁰ ÖStA/KA AFA 1577-13-2, fol. 218v.: Item 20 wägen mit Doppelhacken.

⁸¹ ÖStA KA AFA 1577-13-2, fol. Iir.

⁸² Otakar Frankenberg véleményét, aki a szekérvárhasználat huszita háborúk utáni fejlődését kutatta, elfogadta és átvette a szakirodalom. Meglátása szerint ez a fajta gyalogos harcmodor fontos szerepet játszott abban a folyamatban, amelynek végeredményeként a gyalogság kiszolgáltatott helyzete a kézi tűzfegyverek fejlődésének köszönhetően megszűnik. Ami a szekérvár használatát illeti, szó szerint úgy fogalmazott, hogy „A gyalogságnak többé nem volt rá szüksége.” *Frankenberger* 1960. 179. o. Ez az általánosítás azonban nem állja meg a helyét, ugyanis a (kézi) tűzfegyverek fejlődésének üteme és használati aránya egy-egy hadseregben belül területenként változott. Bővebben a témáról lásd *Turcsányi et al.* 2015.

- Bagi* 2001. *Bagi Zoltán Péter*: Az 1595-ben Esztergom ostromára rendelt császári hadsereg szervezete és felépítése. *Hadtörténelmi Közlemények*, 114. (2001) 2–3. sz. 391–445. o.
- Bagi* 2013. *Bagi Zoltán Péter*: A 16. század végi német hadibíraskodás meghatározó iratának, az *Artikel-briefnek* rövid vizsgálata. In: *Acta Juridica et Politica*. Tom. LXXV. Főszerk. *Homoki-Nagy Mária*. Szeged, 2013. 41–58. o.
- Bagi* 2015. *Bagi Zoltán Péter*: Westeuropäische Reitertruppen auf ungarischen Kriegsschauplätzen. Truppengattungen, Organisation und Rekrutierung in der Zeit des langen Türkenkriegs. *Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit*, 19. (2015) 1. sz. 47–71. o.
- Boldyrew* 2017. *Boldyrew, Alexander*: Sprzęt taborowy (wozy) w przemieszczeniu armii zaciężnej w Polsce ostatnich Jagiellonów. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Historica*, 99. (2017) 1. sz. 111–124. o.
- Dilich* 1607. *Dilich, Wilhelm*: *Kriegsbuch*. Kassel, 1607.
- Domanovszky* 1917. *Domanovszky Sándor*: Mázsaszekér. In: *Emlékkönyv Fejérpataky László életének hatvanadik évfordulója ünnepére*. Szerk. *Szentpétery Imre*. Budapest, 1917. 37–74. o.
- Domokos* 1984. *Domokos György*: Adalékok a törökkori magyar tüzérség kategória- és típusproblémáihoz. *Hadtörténelmi Közlemények*, 31. (1984) 1. sz. 117–149. o.
- Durdik* 1953. *Durdik, Jan*: *Husitské vojenství*. Praha, 1953.
- Frankenberger* 1960. *Frankenberger, Otakar*: *Husitské válečnictví po Lipanech*. Praha, 1960.
- Fronsperger* 1596. *Fronsperger, Leonhart*: *Kriegßbuch. Von Wagenburgk vmb die Feldleger*. Frankfurt, 1596.
- Gecsényi* 2008. *Gecsényi Lajos*: A végvári harcok taktikája. Török lesvetés Győr alatt 1577-ben. In: *Gazdaság, társadalom, igazgatás. Tanulmányok a kora újkor történetéből*. Szerk. *Gecsényi Lajos*. Győr, 2008. 325–337. o.
- Gömöry* 1885. *Gömöry, Gusztáv*: *Türkennoth und das Grenzwesen in Ungarn und Croatien während sieben Friedensjahren*. *Mittheilungen des K. K. Kriegs-Archivs*, 1885. 155–178. o.

- Kelenik* 1988. *Kelenik József*: Szakállas puskák XVI. századi magyarországi inventáriumokban. A terminológia problémái. *Hadtörténelmi Közlemények*, 35. (1988) 3. sz. 484–520. o.
- Kelenik* 1991a. *Kelenik József*: A kézi lőfegyverek jelentősége a hadügyi forradalom kibontakozásában. A császári-királyi hadsereg fegyverzetének jellege Magyarországon a tizenötéves háború éveiben. *Hadtörténelmi Közlemények*, 38. (1991) 3. sz. 80–122. o.
- Kelenik* 1991b. *Kelenik József*: A kézi lőfegyverek jelentősége a hadügyi forradalom kibontakozásában. A magyar egységek fegyverzete a tizenötéves háború időszakába. *Hadtörténelmi Közlemények*, 38. (1991) 4. sz. 3–52. o.
- Pálffy* 1997. *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. *Történelmi Szemle*, 39. (1997) 2. sz. 257–288. o.
- Pálffy* 1999. *Pálffy Géza*: A császárváros védelmében. A győri főkapitányság története 1526–1598. Győr, 1999.
- Schwendi* 1594. *Schwendi, Lazarus*: Kriegs Discurs. Frankfurt, 1594.
- Szokola* 2019. *Szokola László*: A lengyel–litván államszövetség hadszervezete és hadserege (1501–1531). In: Új korszak határán. Az európai államok hadügye és hadseregei a mohácsi csata korában. Budapest, 2019. 51–66. o.
- Svejkovský* 1952. Staročeské vojenské řády. Szerk. *Svejkovský, František*. Praha, 1952.
- Takáts* 1908. *Takáts Sándor*: A magyar gyalogság megalakulása. Budapest, 1908.
- Tarr* 1968. *Tarr László*: A kocsi története. Budapest, 1968.
- Toman* 1898. *Toman, Hugo*: Husitské válečnictví za doby Žižkovy a Prokopovy. Praha, 1898.
- Tóth* 1916. *Tóth Zoltán*: A huszita eredetű szekérvár. *Hadtörténelmi Közlemények*, 17. (1916) 1. sz. 265–311. o.
- Tóth* 1918. *Tóth Zoltán*: A huszita szekérvár a magyar hadviselésben. *Hadtörténelmi Közlemények*, 19. (1918) 1. sz. 1–32., 159–185. o.
- Tóth* 2017. *Tóth Dominik*: A huszita típusú hadiszekér alkalmazásának összehasonlítása a 20. század első harmadának mobilizálásra vonatkozó elgondolásaival. *Katonai Logisztika*, 25. (2017) 1–2. sz. 220–242. o.

Tresp 2004.

*Turcsányi – Bán –
Hegedűs – Molnár*
2015.

Wessely 1976.

Tresp, Uwe: Söldner aus Böhmen: im Dienst deutscher Fürsten: Kriegsgeschäft und Heeresorganisation im 15. Jahrhundert. Paderborn–München–Wien–Zürich, 2004.

Turcsányi Károly – Bán Attila – Hegedűs Ernő – Molnár Gábor: Haderők és hadviselés az előltöltő fegyverek korában. Budapest, 2015.

Wessely, Kurt: Die Regensburger „harrige” Reichshilfe 1576. In: Die russische Gesandtschaft am Regensburger Reichstag 1576. Ed. *Ekkehard Völkl – Kurt Wessely*. Regensburg, 1976. 31–55. o.

Dominik Tóth

„...THE MERCY OF GOD UNFORTUNATELY FLEW AWAY?”
THE APPLICATION OF WAGON FORT AT GYŐR?

(Abstract)

In 1577 the soldiers of the garrison of Győr were trapped and surrounded by the mounted troops of the Ottoman Bey Ali of Székesfehérvár outnumbering them. The event revolted the Imperial War Council of Wien, since the Ottomans severely broke the peace treaty of Adrianople of 1568. The protocols conceived by the commission which was established to investigate the case documented a tool and method that is hardly researched in modern historiography: the use of war chariots, and perhaps the use of wagon fort. The use of wagon forts is traditionally connected to the battles of Muhi and Várna, while war chariots are traditionally connected to the Hussite mercenary soldiers of King Mathias I in Hungarian context. The tool and its use really took part of warfare until the end of the Middle Ages. However, there is very little information about exactly when these vehicles disappeared from the battlefields of the Carpathian Basin. The protocols that remained broaden this knowledge. From the testimonies recorded in it, it turns out that the royal and imperial troops found the war chariots furnished with firearms very useful in the battle, and this way it becomes understandable why the Court licensed the acquisition of further vehicles. The reports of the survivors highlight what the soldiers of the era exactly meant by war chariot and wagon fort.

Dominik Tóth

„...DIE GNADE GOTTES IST LEIDER FORTGEFLOGEN.”
EINSATZ EINER WAGENBURG BEI GYŐR (RAAB)?

(Résumé)

Im Jahr 1577 wurden die Soldaten der Garnison von Győr (Raab) von einer großen berittenen Truppe von Bej Ali von Székesfehérvár (Stuhlweißenburg) außerhalb der ersten Stadt in eine Falle gelockt und anschließend umzingelt. Das Ereignis sorgte im Hofkriegsrat in Wien für großes Aufsehen, weil das osmanische Lager damit den Frieden von Adrianopel aus dem Jahre 1568 schwerwiegend verletzte. Zur Untersuchung des Vorfalles wurde ein Komitee aufgestellt, das in seinem Protokoll über die Ereignisse der Ermittlungen ein Gerät und auch eine Methode verewigte, das bzw. die von der modernen Geschichtsschreibung kaum erforscht ist: die Verwendung des Kampfwagens und womöglich der Wagenburg. Letztere wird aus ungarischer Sicht üblicher Weise mit der Schlacht bei Muhi oder der Schlacht bei Várna (Warna) in Verbindung gebracht, der Kampfwagen mit den hussitischen Söldnern von János Hunyadi und König Matthias Corvinus. Das Gerät und seine Verwendung bildete bis zum Ende des Mittelalters tatsächlich einen Teil der Kriegsführung. Wann sie jedoch von den Kriegsschauplätzen des Karpatenbeckens verschwanden, stehen nur sehr wenige Informationen zur Verfügung. Diese Kenntnisse werden durch das erhalten gebliebene Protokoll erweitert. Aus den darin befindlichen Zeugenaussagen geht hervor, dass der mit Feuerwaffen ausgestattete Kampfwagen für die kaiserlich-königlichen Truppen von großer Wichtigkeit in den Gefechten war. Folglich wird klar, warum der Hof der Beschaffung weiterer Geräte zustimmte. Die Berichte der Überlebenden beleuchten auch, was die Soldaten der damaligen Zeit wohl unter einem Kampfwagen bzw. einer Wagenburg verstanden.

Dominik Tóth

« ... HELAS, LA MISERICORDE DE DIEU DISPARUT. »
LE FORT DE CHARIOTS FUT-IL UTILISE PRES DE GYOR?

(Résumé)

En 1577, les soldats de la garnison de Győr furent piégés et encerclés en dehors de la ville par un grand escadron du bey Ali de Székesfehérvár. Cet événement a suscité une forte inquiétude au sein du Conseil de guerre de la Cour, car il s'agissait d'une grave violation de la paix d'Andrinople de 1568. Le procès-verbal établi par la commission d'enquête chargée de cette affaire mentionne un dispositif et une méthode très peu étudiés par l'historiographie moderne : le chariot de guerre et le fort de chariots. Quant à l'histoire hongroise, ce dernier est lié à la bataille de Muhi et de Várna, alors que le chariot de guerre est évoqué au sujet des mercenaires hussites de Jean Hunyadi et du roi Matthias. En fait, l'utilisation de ce dispositif faisait partie de la guerre jusqu'à la fin du Moyen-Âge, mais nous avons peu d'informations sur la date de leur disparation des champs de bataille du Bassin de Carpates. Le procès-verbal conservé nous apporte de nouveaux éléments : les témoignages qu'il contient nous font découvrir que les charriots de guerre équipés d'armes à feu étaient fort utiles dans la bataille pour les troupes impériales-royales. Cela explique pourquoi la Cour a accepté d'en acheter d'autres. Les récits des survivants mettent également en lumière ce que les soldats de l'époque entendaient par charriot de guerre et fort de charriots.

Доминик Тот

«К СОЖАЛЕНИЮ, МИЛОСТЬ БОЖЬЯ УЛЕТУЧИЛАСЬ».
ПРИМЕНЕНИЕ КРЕПОСТИ ПОСТРОЕННОЙ ИЗ ТЕЛЕГ, ПОВОЗОК
(ВАГЕНБУРГ) ВОЗЛЕ ДЬЁРА?

(Резюме)

В 1577-ом году солдатом гарнизона Дьёра заманили в ловушку за пределами города Секешфехервар, а затем они были окружены и были захвачены многочисленной группой всадников Бег-Али. Событие подняло много шума в дворцовом Венском Военном Совете, поскольку этим османская сторона грубо нарушила Дринапольский мир, заключенный в 1568-ом году. Комитет, созданный для расследования этого случая, дела зафиксировал в своем отчете о расследовании инструмент (приспособление) и метод, которые практически едва не были исследованы современной историографией: использование военной колесницы, телеги, повозки, и, возможно, крепости построенной из повозок. В венгерском языке последнее обычно ассоциируется с битвой при Мухи или Варне, в то время как боевая колесница обычно ассоциируется с гуситскими наемниками Яноша Хуньяди, а затем короля Матиаса. Это приспособление и его использование действительно были частью войны до самого конца средневековья. Однако о том, когда они исчезли с полей сражений в Карпатском бассейне, мы имеем очень мало информации. Эти знания пополняются протоколом, сохранившимся до наших дней. Из свидетельских показаний, включенных в протоколе, выясняется, что императорско-королевские войска с большой пользой пользовались повозками оснащёнными огнестрельным оружием в битве, поэтому становится ясно, понятно почему дворец согласился приобрести дальнейшие приобретения снаряжений. Отчёты выживших проливают свет и на то, что солдаты той эпохи что понимали под повозкой или крепости построенной из повозок.